

Naturstyrelsens høringsnotat vedrørende Overvågningsprogrammet for Danmarks første Havstrategi

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	2
1.1 Havstrategiens overvågningsprogram	2
1.2 Høringen	2
1.3 Notatets indhold og opbygning	2
2. Generelle temaer	3
2.1 Overvågningsprogrammets ambitionsniveau og indhold	3
2.2 Præcisering af miljømålene, herunder brugen af kvalitative mål og baseline	5
2.3 Opbygning af mangel på viden og øget regionalt samarbejde	7
3. Bemærkninger til delprogrammerne	7
3.1 Biodiversitet og fødenet – havfugle (deskriptor 1 og 4)	7
3.2 Biodiversitet og fødenet – havpattedyr (deskriptor 1 og 4)	8
3.3 Biodiversitet og fødenet – fisk og blæksprutter (deskriptor 1 og 4)	9
3.4 Biodiversitet og fødenet – vandsøjlenes habitater (deskriptor 1 og 4)	9
3.5 Biodiversitet og fødenet – havbundens habitater (deskriptor 1,4 og 6)	10
3.6 Ikke-hjemmehørende arter (deskriptor 2)	11
3.7 Fisk og skaldyr til konsum (deskriptor 3)	11
3.8 Eutrofiering (deskriptor 5)	12
3.9 Permanent ændring af de hydrografiske egenskaber (deskriptor 7)	13
3.10 Forurenende stoffer (deskriptor 8)	13
3.11 Forurenende stoffer i fisk og skaldyr til konsum (deskriptor 9)	14
3.12 Marint affald (deskriptor 10)	14
3.13 Undervandsstøj (deskriptor 11)	15

1. Indledning

1.1 Havstrategiens overvågningsprogram

I Danmarks Havstrategi fra 2012 er der for de åbne havområder beskrevet den nuværende miljøtilstand (baseline), samt definitionen af god miljøtilstand (GES). Derudover er der etableret en række miljømål, der skal være opfyldt, for at god miljøtilstand er opnået.

For at kunne dokumentere udviklingen i havmiljøets tilstand, samt danne grundlag for indsatsprogrammerne, skal der etableres et overvågningsprogram (jf. Havstrategilovens § 9), som sikrer indsamling af viden med henblik på at kunne vurdere Danmarks fremskridt ift. opfyldelsen af miljømålene i Danmarks havstrategi. Overvågningen skal omfatte de danske havområder, herunder de åbne dele af Nordsøen og Skagerrak.

Overvågningsprogrammet skal sendes til EU-Kommissionen den 15. oktober 2014.

1.2 Høringen

Udkast til overvågningsprogrammet for Danmarks havstrategi har været i offentlig høring fra den 13. maj 2014 til den 6. august 2014.

Naturstyrelsen har afholdt to informationsmøder om overvågningsprogrammet, hvor der var bred repræsentation af interessenter. Det første møde blev holdt forud for den endelige udarbejdelse af udkastet til overvågningsprogrammet, i november 2013, hvor overvågningsprogrammets systematik og temaer blev præsenteret.

Det andet møde blev holdt efter strategiens offentliggørelse i juni måned 2014, hvor Naturstyrelsen præsenterede indholdet af overvågningsprogrammet, og hvor der var lejlighed til at drøfte programmets indhold og stille spørgsmål.

Der er registreret i alt 27 høringssvar vedrørende udkastet til Danmarks havstrategi. Høringssvarene er afgivet af: Danmarks Fiskeriforening, Danmarks Jægerforbund, DHI, DONG Energy, DTU Aqua, Energistyrelsen, Erhvervs - og Vækstministeriet, Esbjerg Kommune, Forsvarsministeriet, Fredericia Kommune, Friluftsrådet, GEUS, Jens Aage Hedegaard Kristensen, medlem af miljøudvalget i Frederikshavn Kommune, Jørgen Bing, medlem af miljøudvalget i Hjørring Kommune, KIMO Danmark, Kystdirektoratet, København By & Havn, Landbrug & Fødevarer, Naturerhvervsstyrelsen, OCEANA, DOF, DN, Landsforening Levende Hav, Olie Gas Danmark, Slagelse Kommune, Svendborg Kommune, Transportministeriet, Uddannelses og Forskningsministeriet samt WWF.

Alle høringssvarene er gennemgået.

1.3 Notatets indhold og opbygning

Høringsnotatet behandler de indkomne svar i forhold til, hvilket delprogram de vedrører. Høringssvarene er gengivet i hovedtræk, og flere svar er ofte samlet i en fælles beskrivelse, fordi de vedrører samme emne og indeholder samme budskaber og synspunkter. En række detaljerede bemærkninger til enkelte formuleringer er adresseret i det endelige overvågningsprogram, men kan ikke læses ud af høringssnotatet. Flere af høringssvarene berører emner, som ligger uden for rammerne af høringen over havstrategidirektivets overvågningsprogram, f.eks. anbefalinger om

yderligere internationale og nationale reguleringer om STS-operationer. Sådanne emner fremgår ikke af høringsnotatet.

Alle hørings svar kan findes på:

[her indsættes link, der viser til Høringssvar samlet.docx]

2. Generelle temaer

2.1 Overvågningsprogrammets ambitionsniveau og indhold

Sammenfatning af hørings svar

En række hørings svar efterlyser et højere ambitionsniveau for overvågningsprogrammets indhold, både generelt og i relation til udvalget af indikatorer. Det gælder hørings svarene fra Danmarks Jægerforbund, Danmarks Fiskeriforening, DHI, Naturerhvervsstyrelsen, OCEANA, Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Naturfredningsforening, Landsforeningen Levende Hav, Friluftsrådet og WWF.

Danmarks Jægerforbund mener, at ambitionsniveauet i nogle tilfælde kunne være højere, men anerkender også, at der er afsat en begrænset mængde af ressourcer til at gennemføre overvågningsindsatsen.

Danmarks Fiskeriforening mener, at overvågningen (moniteringen) af de danske farvande bør være dækkende i en sådan grad, at de indsamlede data kan danne baggrund for kvalificerede vurderinger af effekten af de tiltag, der besluttet/gennemføres.

Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Naturfredningsforening, Landsforeningen Levende Hav og OCEANA) mener, at overvågningen bør prioriteres højt for at kunne levere vurderinger af, om det går fremad for den marine natur.

DHI mener, at der bør være overensstemmelse mellem miljømål og krav på den ene side og overvågningsindsatsen på den anden side. Således mangler konkrete nye overvågningstiltag vedr. det primære fødegrundlag for toppredatorer i det foreslåede overvågningsprogram. Der mangler helhed mellem havfugle og havpattedyr og deres primære byttedyr såsom stimefisk og filtrerende muslinger.

WWF Verdensnaturfonden mener, at programmet i høj grad er sammensat af allerede eksisterende overvågning og forskellige videnskabelige projekter, hvorved der let opstår huller, ligesom koblingen mellem de enkelte delprogrammer er uklar. Derfor mener WWF Verdensnaturfonden, at der mangler en mere overordnet analyse af behov og viden. Der savnes generelt en kobling mellem de enkelte delprogrammer. WWF Verdensnaturfonden savner desuden kommentarer til eventuelle påvirkninger fra klimaforandringer, såsom studier af fiskesamfund og forsuring af de danske farvande.

GEUS mener, at der bør udføres systematisk monitoring af sårbare områder, som eksempelvis biogene substrater, der er udsat for menneskelig påvirkning med f.eks. trawling og sandindvinding.

Landbrug & Fødevarer finder, det er uklart, om der er tale om dobbelt forvaltning i forhold til vandrammedirektivet i f.eks. Jammerbugt og Aalborg Bugt m.fl. i forhold til havstrategidirektivet.

Friluftsrådet mener, at det foreslåede program ikke vil generere tilstrækkeligt datagrundlag til, at der kan gøres rede for, hvilke faktorer der forårsager en negativ miljøpåvirkning, samt at det kunne være interessant at udvide den eksisterende viden om friluftaktiviternes indvirkning på havmiljøet.

Naturstyrelsens bemærkninger

Der indgår 11 forskellige deskriptorer i havstrategidirektivet, som med EU-Kommissionens afgørelse om kriterier og metodiske standarder for god miljøtilstand i havområder tilsammen udgør grundlaget for et overvågningsprogram, der som udgangspunkt skal understøtte Danmarks økosystembaserede forvaltning af havet og dets ressourcer.

Samtidigt skal det være indbyrdes kompatibelt og foreneligt med de andre vurderings- og overvågningsbestemmelser, der eksempelvis er fastlagt i medfør af fællesskabslovgivningen, herunder habitat-, fuglebeskyttelses- og vandrammedirektivet. Programmet skal endvidere kunne indgå i de regionale havkonventioners overvågning og levere input til de regionale vurderinger af havområdernes tilstand.

Således vil en betydelig del af den eksisterende overvågning være relevant også i havstrategisammenhæng, eksempelvis overvågningen, der gennemføres i Miljøministeriets Nationale Overvågningsprogram for Vand og Natur, NOVANA samt fiskeriovervågningen under Fødevareministeriet.

Endvidere er overvågningsprogrammet grundlæggende adaptivt og vil i lighed med andre overvågningsprogrammer løbende blive justeret for at optimere og målrette overvågningen. I forbindelse med den næste havstrategi i 2018 vil programmet blive vurderet og justeret efter behov.

I mange af høringssvarene udtrykkes der et ønske om et højere ambitionsniveau for overvågningsprogrammet, så dette kan levere så kvalificeret et forvaltningsgrundlag som muligt. Det fremgår af havstrategidirektivet, at en betydelig del af den eksisterende overvågning, der gennemføres i Miljøministeriets Nationale Overvågningsprogram for Vand og Natur, NOVANA, samt fiskeriovervågningen i Fødevareministeriets regi, vil kunne udgøre kernen i den samlede program. Den supplerende overvågning har til formål at sikre overvågning i de områder, hvor den nuværende overvågning ikke er dækkende, f.eks. i Nordsøen og Skagerrak, samt for marint affald og undervandsstøj. Samtidig er det Naturstyrelsens opfattelse, at de væsentligste menneskeskabte påvirkninger af havets økosystem er kendte således, at grundlaget for en fornuftig forvaltning af havmiljøet samlet set er til stede.

I andre af høringssvarene peges der endvidere på behovet for en systematisk analyse af behov og viden mangel i programmet som helhed. Programmets samlede indhold af indikatorer er meget betydelig og er samtidig fordelt over 13 forskellige delprogrammer. Dette betyder, at programmet kan betragtes som et sammenhængende net med forskellig maskevidde. Desto mere finmasket programmet er, desto mere akkurate vil konklusionerne være, som kan dannes på grundlag af programmets data. Præcis hvor finmasket programmet skal være er vanskeligt at vurdere, men det har fra starten været intentionen, at programmet netop skal udgøre et sammenhængende netværk som skal kunne være grundlag for at levere en integreret analyse af økosystemets tilstand og pege på mulige indsats behov.

Det er korrekt, som WWF Verdensnaturfonden bemærker, at der ikke i de ledsagende kommentarer til overvågningsprogrammet er foretaget en vurdering af klimaforandringer. Programmet indeholder

imidlertid en del parametre, som kan danne grundlag for vurderinger af kommende virkninger af klimaforandringer, såsom måling af temperatur, surhed i havet i forbindelse med måling af planteplanktonets produktion, samt registrering af ikke-hjemmehørende arter i forbindelse med programmets overvågning af biodiversiteten.

For en del af Natura2000 områderne er der etableret tiltag, der regulerer adgang og mulig aktivitet i områderne. Således er der regler, som i vildtreservater regulerer jagt og færdsel af hensyn til vandfugle og sæler, bekendtgørelsesfredninger der regulerer færdsel og beskyttelse af specifikke natur- og kulturelementer samt vandscooterbekendtgørelsen, der regulerer sejlads med vandscootere. Naturstyrelsen fører tilsyn med vildtreservatbekendtgørelserne og fredningsbekendtgørelserne, kommunalbestyrelsen fører tilsyn med vandscooterbekendtgørelsen. Naturstyrelsen finder samlet set, at det tilknyttede tilsyn med friluftaktiviteterne på nuværende tidspunkt er tilstrækkeligt.

2.2 Præcisering af miljømålene, herunder brugen af kvalitative mål og baseline

Sammenfatning af høringssvar

En række af høringssvarene peger dels på behovet for en præcisering af miljømålene i Danmarks Havstrategi, således at det foreslåede overvågningsprogram kan anvendes til at beskrive den aktuelle tilstand i havmiljøet, dels at det foreslåede overvågningsprogram ikke er relevant i forhold til de etablerede miljømål i havstrategien.

DN, DOF, Levende Hav og Oceana udtrykker bekymring for, om Danmarks miljømål er tilstrækkelige og henviser til EU-Kommissionens anbefaling til Danmark om at forbedre sine målsætninger og definitionen af god miljøtilstand, og at det sker i forbindelse med et nyt dansk havovervågningsprogram. Foreningerne finder, at der er etableret for få miljømål, og foreslår, at der etableres miljømål for fx bruskfisk og havsvampe.

WWF Verdensnaturfonden er bekymret over, at den danske havstrategi i flere tilfælde er præget af uklare miljømål og definitioner af god miljøtilstand og mangel på klare grænseværdier, fordi dette vil gøre det svært at iværksætte den rette indsats, herunder at der bør inkluderes langt flere større fiskearter (f.eks. over 90 eller 100 cm).

Danmarks Jægerforbund finder, at vinterbestandene af de foreslåede indikatorarter af fugle ikke alene afhænger af de tilgængelige føderessourcer, idet der er usikkerhed om årsagerne til bestandssvingningerne. For havpattedyr bør der tilføjes regulerede sæler sammen med ”strandede/bifangede/indfangede marsvin og sæler”. Endvidere foreslås, at der for sæler anvendes fødselsvægt for ungerne i stedet for kuld størrelser.

Danmarks Fiskeriforening finder, at naturlige variationer, der forekommer for alle fiske og havpattedyrarter, ikke automatisk fører til en ugunstig bevaringsstatus, og at miljømålene må afstemmes i forhold hertil, således at mindre dyk i forskellige populationer ikke automatisk udløser en ugunstig bevaringsstatus. Miljømålet om store fisk bør formuleres så de naturlige variationer, betinget af naturlig migration, opfiskning eller naturlig død bliver rummet i miljømålet.

Olie Gas Danmark mener, at fluktuationer i populationernes størrelse kan skyldes naturlige årsager og ændringer i baseline, således at det må anses som værende misvisende, at forekomst af miljøfølsomme og/eller tolerante arter i områder med offshore virksomhed bliver brugt som indikator.

Kystdirektoratet spørger, om bekendtgørelse nr. 1022 af 25/08/2010 bliver suppleret med flere kvalitetskriterier for sediment, idet der ikke er beskrevet kvalitetsstandarder for de stoffer, der er nævnt under indikator i delprogram 8 om miljøfarlige stoffer.

DHI foreslår, at miljømålet vedr. vigtige områder for tobis bør omformuleres, så råstofferhvervet ikke bliver pålagt at afbøde evt. naturskabte (storme) ændringer i sedimentkarakteristikken, samt at miljømålet for total-N er uklart formuleret mht., hvilke dele af havterritoriet der menes. DHI har foreslået en præcisering af miljømålene.

Landbrug & Fødevarer mener, at der ikke er umiddelbar sammenhæng mellem mængden af plankton og sigtddybde, hvorfor miljømålet ”vandgennemsigtigheden svarer som minimum til vandgennemsigtigheden, når planktonalgebiomassen er i god miljøtilstand” ikke er fagligt korrekt. Endvidere foreslås, at havstrategidirektivet ikke anvender forældede miljømål, men afventer den forventede ændring af miljømålene i vandrammedirektivet som følge af resultaterne af nye modeller, således at de kan indgå.

Naturstyrelsens bemærkninger

Flere af høringssvarene har peget på miljømål, der er uklare, upræcise eller fagligt ukorrekte. Naturstyrelsen er enig i, at der er behov for en gennemgang af de etablerede miljømål med henblik på at præcisere disse. Naturstyrelsen vil derfor gennemgå miljømålene med henblik på evt. præciseringer. En egentlig revision med etablering af andre miljømål vil afvente den næste havstrategi, således at erfaringerne fra den hidtidige overvågning kan indgå i revisionen herunder også i lyset af samarbejdet i de regionale havkonventioner.

Naturstyrelsen er enig med Danmarks Fiskeriforenings bemærkninger om, at sælernes antal har været stigende siden 1970'erne, således er det for spættet sæls vedkommende i store træk korrekt, bortset fra Limfjorden, hvor bestanden har fluktueret.

En række af høringssvarene påpeger, at der i miljømålene bør indgå beskrivelser af naturlige fluktuationer, så disse ikke udløser tiltag. Efter Naturstyrelsens læsning af havstrategidirektivet indgår der ikke noget krav om at overskridelse af et miljømål pr. definition skal udløse en afhjælpende foranstaltning, men samtidig er Naturstyrelsen også enig i, at miljømålene flere steder kan præciseres, så miljømålet tager højde for eksempelvis naturlige fluktuationer.

Naturstyrelsen er enig i Danmarks Fiskeriforenings bemærkninger i forhold til anvendelse af den gennemsnitlige længde af store fisk som indikator for fødenet, idet MSY-forvaltningen under den fælles fiskeripolitik i de fleste tilfælde indebærer, at den gennemsnitlige længde af store fisk i bestandene vil være stabil eller i nogle tilfælde stigende. I forhold til Danmarks Fiskeriforenings bemærkninger præciserer Naturstyrelsen, at det overordnede formål med overvågningen af store fisk er at følge den langsigtede udvikling i indikatorerne, idet enkelte udsving i bestande som følge af naturlige variationer, migration eller fiskeri, der registreres i overvågningen, ikke bør fortolkes kortsigtet.

Naturstyrelsen mener, at Landbrug & Fødevarers bemærkning om at flere parametre indgår i den resulterende sigtddybde formentlig er korrekt i fjorde og områder med ringe vanddybde, mens sigtddybden i de åbne indre havområder, som er havstrategidirektivets egentlige dækningsområde, er tæt knyttet til klorofyl i planteplanktonet.

2.3 Opbygning af mangel på viden og øget regionalt samarbejde

Sammenfatning af hørings svar

DN, DOF, Levende Hav og Oceana mener, at indhentning af viden, hvor den mangler, bør prioriteres økonomisk samt igennem øget samarbejde med nabolandene.

WWF Verdensnaturfonden finder, at der fortsat er behov for helt overordnet at adressere de store huller i kendskabet til havets tilstand, herunder viden mangel inden for biodiversitet (og især fisk og blæksprutter og habitater), fødekæder, havbundens integritet og ikke-hjemmehørende arter.

Danmarks Jægerforbund mener, at danske jægere kan bidrage aktivt til at levere data, herunder vægtdata til overvågningsprogrammet, da jægerne nedlægger nogle af de fuglearter, som programmet anvender.

Forsvarsministeriet er interesseret i løbende at følge overvågningsprogrammet og bidrage til, at Forsvaret aktiviteter i mindst muligt omfang påvirker havmiljøet, herunder marsvins ynglesucces, samt bidrage med data, der kan bidrage til vurdering af miljøtilstanden.

Naturstyrelsens bemærkninger

I forbindelse med overvågningsprogrammet for havstrategidirektivet er Naturstyrelsen ved at opbygge viden på en række nye områder, som vil skulle indgå i det kommende overvågningsprogram. På biodiversitetsområdet er der indgået aftaler om videnopbygning om fældende havdykænder i Kattegat og Bælthavet, forekomst af gråsæler i Vadehavet, udbredelse af marsvin, kortlægning af undervandsstøj i Østersøen og i de indre farvande, screening af ikke-hjemmehørende arter i hot spots, undersøgelse og registrering af marint affald på udvalgte kyststrækninger, samt en videnskabelig vurdering af HELCOMs og OSPARs foreslåede indikatorer.

Herudover har flere af høringsparterne udtrykt beredvillighed til at bidrage med informationer og data til brug for en videnopbygning, hvilket Naturstyrelsen hilser velkommen. NST vil derfor tage initiativ til en tættere dialog om, hvorledes informationer og data vil kunne nyttiggøres til brug for den næste havstrategi.

Endelig repræsenterer overvågningsprogrammet en betydelig forbedring i forhold til tidligere, idet det er første gang, at overvågningen af fisk kommer til at indgå i et integreret program, således at programmet fremover vil kunne bidrage til en bredere forståelse af, hvorledes de samlede menneskelige aktiviteter påvirker økosystemet. HELCOMs integrerede HOLAS rapport har været første samlede beskrivelse, som har bidraget til en samlet forståelse af de forskellige påvirkninger.

3. Bemærkninger til delprogrammerne

3.1 Biodiversitet og fødenet – havfugle (deskriptor 1 og 4)

Sammenfatning af hørings svar

DN, DOF, Levende Hav og Oceana samt WWF Verdensnaturfonden mener, at alle relevante havfugle bør indgå på listen i eksisterende NOVANA-program eller indgå i den supplerende overvågning, således bør skarv, lomvie, tejst, alk og alle ternarter undtagen sorterne indgå i overvågningsprogrammet.

DTU Aqua har konkrete forslag til præcisering af programmets beskrivelse af DTU's projekt om kameraovervågningen af bifangster af fugle og marsvin.

Naturstyrelsens bemærkninger

Der er i havstrategien etableret miljømål for et begrænset antal havfugle, der hver især repræsenterer såkaldte funktionelle grupper i økosystemet, f. eks. om det er en kystnær-pelagisk fødesøgende art, offshore-pelagisk fødesøgende art, kystnær-bentisk-fødesøgende art.

Selvom programmet til havstrategien dermed ikke har som hovedformål at overvåge arter, må det også erindres, at det eksisterende program for fugleovervågning i NOVANA er langt mere omfattende og i overensstemmelse med ønskerne i høringssvarene. Resultaterne fra de to programmer vil imidlertid tilsammen kunne levere nyttige informationer og grundlag for nuanceret vurdering af havfuglenes antal, udbredelse og tilstand.

Naturstyrelsen mener samlet set, at det foreslåede supplerende program er tilstrækkeligt til at levere grundlag til en vurdering af miljømålene for de funktionelle fuglegrupper i havstrategien.

3.2 Biodiversitet og fødenet – havpattedyr (deskriptor 1 og 4)

Sammenfatning af høringssvar

DN, DOF, Levende Hav og Oceana samt WWF Verdensnaturfonden er tilfredse med, at gråsæl overvåges i Vadehavet, men mener samtidig at gråsæl bør overvåges i alle danske farvande.

Olie Gas Danmark mener, at anvendelse af havpattedyr som indikatorer bør ske med varsomhed, idet de påpeger, at der kan gå lang tid mellem et eventuelt problems opståen til, at det kan detekteres. Det kan dermed medføre, at en eventuel indsats vil blive forsinket.

DTU Aqua har konkrete forslag til præcisering af programmets beskrivelse af DTU's projekt om kameraovervågningen af bifangster af fugle og marsvin.

Danmarks Fiskeriforening mener, at der bør arbejdes for at sikre væsentlig sikrere bestandsoptællingsmetoder for både marsvin og sæler.

Naturstyrelsens bemærkninger

Vi har i Danmark (sammen med Tyskland, Holland og Sverige) formentlig de bedste tidsserier over de 4 populationer af spættet sæl, vi deler med vores nabolande. Alle lande er enige om, at en årlig overvågning er nødvendig, hvis man skal være i stand til at rådgive effektivt omkring udvikling på de enkelte lokaliteter og for hele populationer. Overvågning er forholdsvis billig og har en stor statistisk sikkerhed. Samtidig er den eksemplarisk koordineret mellem både forskningsinstitutioner i de enkelte lande og internationale organisationer (Trilaterale Vadehavssamarbejde og HELCOM). Det er derfor svært at se, at forslaget om at nedprioritere den velfungerende sælovervågning skulle være en fordel.

Danmarks Fiskeriforening beskriver korrekt, at overvågningen af marsvin ikke er nær så god som for spættet sæl. Det skyldes dels, at marsvin først er blevet en del af det nationale overvågningsprogram fra 2011, dels at marsvin generelt er meget sværere og dyrere at optælle.

I det nuværende overvågningsprogram monitoreres Natura 2000-områder med marsvin på udpegningsgrundlaget mindst to gange i hver overvågningsperiode, for de 5 områder i Skagerrak og Nordsøen er overvågningen årlig. Populationen i de indre farvande optælles hvert 5./6. år, og populationen i Østersøen er for første gang estimeret i forbindelse med EU LIFE+ projektet SAMBAH. Det nuværende datagrundlag giver derfor kun meget begrænsede eller ingen muligheder for at se på trends i de tre populationer, som Danmark indgår i. Danmarks Fiskeriforening skriver, at estimererne på marsvin er behæftet med meget stor usikkerhed. Der findes ikke nogen

optællingsmetode af hvaler, der er mere præcis men en større dækning ifm. hvert survey og optællinger med oftere interval vil give både større sikkerhed på det enkelte survey og på trenden i bestandsudviklingen.

Gråsæl har længe indgået i NOVANA overvågningsprogrammet, hvor der siden 2011 er foretaget systematiske tællinger i yngle- og fældeperioderne. Med det foreslåede program vil gråsæler i Vadehavet også indgå i overvågningen.

Samlet set er det Naturstyrelsens opfattelse, at overvågningen af sæler og marsvin er vigtig for at vurdere status for en population eller et Natura2000 område og også i forbindelse med tiltag omkring beskyttelse af arterne. Det foreslåede overvågningsprogram repræsenterer en udvidelse af den hidtidige overvågning, selvom det ikke vil være muligt at svare på alt, samtidig med at alle tal pr. definition er behæftet med en vis usikkerhed. Vi mener dog at overvågningsprogrammet suppleret med øvrige projekter giver mulighed for at bruge bestandstal og bestandsudviklingen som et aktivt redskab i forvaltningen.

3.3 Biodiversitet og fødenet – fisk og blæksprutter (deskriptor 1 og 4)

Sammenfatning af høringssvar

DN, DOF, Levende Hav og Oceana samt WWF Verdensnaturfonden finder, at bruskfisk burde indgå i overvågningen.

WWF Verdensnaturfonden mener, at DTU Aqua's projekt om nøglefiskerordningen ikke kan anses som en egentlig overvågning, hvad angår metoder og systematik. Endvidere er der behov for en konkret monitoringsplan for bruskfisk i stedet for de to årlige surveys for konsumfisk, hvorunder DTU Aqua noterer fangster af bruskfisk.

DTU Aqua har konkrete forslag til præcisering af programmets beskrivelse af DTU's projekt om nøglefiskerordningen samt projektets registreringer af fangster, samt projektet om kameraovervågningen af bifangster af fugle og marsvin.

Naturstyrelsens bemærkninger

Der er i havstrategien etableret miljømål for et begrænset antal fisk, der hver især repræsenterer såkaldte funktionelle grupper i økosystemet, f. eks fisk der lever ved havbunden, kystnære fisk, fisk der har pelagisk levevis.

Selvom programmet til havstrategien dermed ikke har som hovedformål at overvåge arter, må det også erindres, at den eksisterende overvågning eller projekter, der finder sted under DTU Aqua er langt mere omfattende og i overensstemmelse med ønskerne i høringssvarene. Resultaterne fra de to programmer og projekterne vil imidlertid tilsammen kunne levere nyttige informationer og grundlag for nuanceret vurdering af fiskenes antal, udbredelse og tilstand.

Naturstyrelsen mener samlet set, at det foreslåede supplerende program er tilstrækkeligt til at levere grundlag til en vurdering af miljømålene for de funktionelle grupper i havstrategien.

3.4 Biodiversitet og fødenet – vandsøjlenes habitater (deskriptor 1 og 4)

Sammenfatning af høringssvar

WWF Verdensnaturfonden mener, at de pelagiske fisk bør skrives mere specifikt ind i delprogrammet.

Naturstyrelsens bemærkninger

Overvågningen af vandsøjlen som levested (de pelagiske habitater) skal ses i sammenhæng med overvågningen af den øvrige biodiversitet, såsom overvågningen af fugle, havpattedyr og fisk og planteplankton der er beskrevet i andre delprogrammer af det samlede overvågningsprogram i NOVANA samt det supplerende overvågningsprogram i havstrategien.

Naturstyrelsen er principielt enig i, at overvågningen af pelagiske fisk sagtens kunne have været omfattet af nærværende delprogram, set ud fra en betragtning om at der ved behandlingen af deskriptor 4 kunne indgå forskellige repræsentanter, der tilsammen direkte kunne danne grundlag for en analyse af fødenettets struktur, dvs. om det er et naturligt opbygget system eller om det er et såkaldt forarmet system på grund af f. eks. eutrofiering.

Samlet set mener Naturstyrelsen, at det foreslåede program repræsenterer en væsentlig udvidelse af den nuværende overvågning, som sammen med overvågningen i de øvrige delprogrammer vil give et tilstrækkeligt grundlag til at kunne vurdere fødenettets struktur.

3.5 Biodiversitet og fødenet – havbundens habitater (deskriptor 1,4 og 6)

Sammenfatning af høringssvar

DN, DOF, Levende Hav og Oceana er bekymrede for, om delprogrammet for havbunden er tilstrækkeligt til at vurdere havbundens integritet, herunder at der er behov for at gennemføre en screening af bundforholdene i udvalgte områder med biogene substrater og blødbund.

GEUS opfatter det som vigtigt, at der udføres baselinestudier ved hjælp af sidescans, der kortlægger sedimentationsforholdene i nærområdet af overvågningsstationerne og derved sikrer, at målinger af f.eks. miljøfarlige stoffer eller mikroplastik fra marint affald bliver sat i relation til det enkelte områdes nuværende grad af sedimentation og sedimenttype.

WWF Verdensnaturfonden mener, at den supplerende overvågning bør omfatte sø fjer. Imidlertid er habitattypen blødbund dårligt kortlagt ligesom referenceniveauet ikke fremgår. Det samme gør sig gældende for referenceniveauet for den hårde bund.

Olie Gas Danmark mener, der ikke er behov for yderligere indeks for arter, der er sårbare over for fysisk forstyrrelse og henviser til det eksisterende AMBI indeks. Endvidere påpeges, at det at artsantallet i den bløde bund er stabilt eller stigende ikke nødvendigvis afspejler stressniveauet.

Naturstyrelsens bemærkninger

Delprogrammet for havbunden omfatter såvel levestedernes forhold som det tilknyttede dyre og planteliv. Programmet er en markant udvidelse af den tidligere gennemførte overvågning og omfatter tillige områder, hvorfra Naturstyrelsen ikke har den fornødne viden, hvorfor der indgår et element af videnopbygning til brug for den efterfølgende målrettede overvågning i disse områder.

Naturstyrelsen er derfor enig i flere af høringssvarenes vurderinger af behovet for at gennemføre screeninger, herunder, hvor det er muligt, også ved anvendelse af sides Cans mv, så der kan etableres et godt grundlag for et egentligt overvågningsprogram i næste programperiode.

Dette korresponderer i øvrigt med et igangværende projekt om forberedelse af et North Sea and Celtic Seas Joint Monitoring Programme inden for rammerne af den regionale havkonvention OSPAR. Danmark deltager via DCE, Århus Universitet i projektet og det forventes, at

konklusionerne fra projektet vil kunne indgå i udformningen af et regionalt koordineret overvågningsprogram for Nordsøen og Skagerrak.

Det oprindelige AMBI-indeks og for øvrigt også DKI-indekset er oprindeligt udviklet til brug for bedømmelsen af eutrofieringens påvirkning af havbundens dyreliv. Den beskrevne udviklingsopgave om et nyt bundfaunaindeks vurderes nødvendig, da der i Naturstyrelsens nuværende overvågningsprogrammer ikke findes et generelt indeks, der integrerer alle påvirkninger.

Betragtet under et vurderer Naturstyrelsen, at det foreslåede program med den udvidede aktivitet kan gennemføres. Således også med de foreslåede udviklingsselementer, idet der til den næste programperiode fra 2018 vil kunne foreligge et forbedret grundlag til udformningen af et efterfølgende program, der kan give det fornødne behovsopgørelser til kommende indsatsprogrammer.

3.6 Ikke-hjemmehørende arter (deskriptor 2)

Sammenfatning af hørings svar

WWF Verdensnaturfonden mener, at overvågningen ikke skal begrænses til Limfjorden, stenrev og større havne, men kan følge en dynamisk liste over de mest invasive arter.

Naturstyrelsens bemærkninger

Naturstyrelsen er enig i WWF Verdensnaturfondens bemærkninger. Således er det hensigten, at risikovurderinger og introduktion af nye metoder, lister med målarter (target species) mv vil indgå i relation til Ballastvandskonventionens krav til overvågning fra 2015.

Mulighederne for at etablere overvågning af ikke-hjemmehørende arter undersøges i øjeblikket med udgangspunkt i forslagene til den supplerende overvågning, der er beskrevet i høringsmaterialet. Konkretiseringen af den påtænkte overvågning forventes at foreligge til udgangen af 2014.

3.7 Fisk og skaldyr til konsum (deskriptor 3)

Sammenfatning af hørings svar

Danmarks Fiskeriforening anser, at brugen af tobis som en indikator art ikke er hensigtsmæssigt, da gydebiomassen udviser meget store svingninger fra år til år, uden at dette er et udtryk for, at bestanden har det dårligt.

Naturstyrelsens bemærkninger

Der er i havstrategien etableret miljømål for et begrænset antal forskellige fisk, der hver især repræsenterer såkaldte funktionelle grupper i økosystemet, f. eks fisk der lever ved havbunden (herunder tobis), kystnære fisk samt fisk der har pelagisk levevis.

Naturstyrelsen er enig i, at tobis er en kortlivet art med høj naturlig dødelighed og bestandsstørrelsen er meget afhængig af rekrutteringen (forplantningssuccesen) i de enkelte år. Det indebærer, at gydebiomassen kan udvise meget store udsving, uden at dette nødvendigvis siger ret meget om bestandsstørrelsens bæredygtighed. Samtidig er tobis et vigtigt byttedyr for både fisk, fugle og marine pattedyr, hvilket indebærer at udsving i disse bestande kan have indvirkning på tobisbestandene.

Naturstyrelsen har med valget af tobis ønsket at inddrage en repræsentant for den funktionelle gruppe af fisk, der lever ved og i havbunden, som indikator for fiskebestandenes generelle tilstand i

de danske havområder. Valget af tobis som en central indikatorart for havstrategidirektivets overvågningsprogram indebærer angiveligt en række udfordringer, da der er store naturlige udsving i bestandene, og da der ikke finder nogen overvågning sted i de indre danske farvande for tobis.

Naturstyrelsen finder, at tobis har en meget interessant biologi, samtidig med at den er en økologisk vigtig art ved havbunden. Som ved alle arter med fluktuationer i populationens størrelse er det imidlertid vigtigt at følge populationen igennem flere år for derigennem at kende dens variation, dvs. populationens størrelse vil blive brugt, som en indikator for økosystemets funktionalitet, mens selve den fiskerimæssige regulering foregår inden for rammerne af EU's Fælles Fiskeri Politik, CFP.

Programmet vedr. fisk og skaldyr til konsum i havstrategien har dermed som formål at overvåge repræsentanter for funktionelle grupper. Men sammenholdt med de løbende undersøgelser som DTU Aqua gennemfører som led i EU's Fælles Fiskeri Politik, CFP, som omfatter langt flere arter, giver resultaterne fra de to programmer og projekterne tilsammen nyttige informationer og et fornødent grundlag for nuanceret vurdering af fiskenes antal, udbredelse og tilstand.

Naturstyrelsen mener samlet set, at det foreslåede supplerende program er tilstrækkeligt til at levere grundlag til en vurdering af miljømålene for de funktionelle grupper af i havstrategien.

3.8 Eutrofiering (deskriptor 5)

Sammenfatning af hørings svar

Esbjerg Kommune spørger, om havovervågningen omfatter Jyllandsstrømmens påvirkning og udvikling, herunder om det sigter imod klarlægning og udvikling af den sydfra kommende Jyllandsstrøm for at belyse påvirkningen af f. eks. Vadehavet.

DHI anfører i deres hørings svar, at validering af mekanistiske modeller kræver tidsserier med mere end 12 datasæt om året, og disse vil ikke kunne tilvejebringes med kun 3-4 togter om året. DHI efterspørger en forklaring på, at der ikke er indledt et samarbejde med fx tyske og norske aktører om deling af data indsamlet i Skagerrak og Nordsøen.

Naturstyrelsens bemærkninger

Delprogrammet for eutrofiering i Nordsøen omfatter i høringsversionen ikke primært Jyllandsstrømmen og derved den mulige påvirkning af Vadehavet.

Naturstyrelsen er enig i DHI's hørings svar om, at den oprindeligt påtænkte supplerende overvågning ikke ville levere data med tilstrækkelig hyppighed til det modelværktøj, der er under etablering i forbindelse med vandrammedirektivets modelprojekt.

Naturstyrelsen har derfor, med henblik på at undersøge mulighederne for at gennemføre en hyppigere indsamling af data indledt en dialog med DHI om at tilrettelægge en overvågning som i højere grad kan understøtte validering af de mekanistiske modeller for Nordsøen, herunder overvåge Jyllandsstrømmens transport af næringsstoffer fra de store centraleuropæiske floder.

Naturstyrelsen vil undersøge, om der kan indsamles data, der kan bidrage til at understøtte en validering af de mekanistiske modeller for Nordsøen og Skagerrak, og i givet fald vil mulighederne for udveksling af data blive undersøgt.

3.9 Permanent ændring af de hydrografiske egenskaber (deskriptor 7)

Sammenfatning af hørings svar

Energistyrelsen mener, at baseline for deskriptor 7 vedr. permanente ændringer af de hydrografiske egenskaber i et vist omfang vil kunne fremgå af forundersøgelser for VVM. Efterfølgende kunne der monitoreres for areal og naturtyper. Endvidere kunne der analyseres for omfang (areal) i forhold til samlet areal og mulige berørte habitater og arter. Dette kunne sammenfattes i et udtryk i f.eks. % berørt areal, habitat mv.

Naturstyrelsens bemærkninger

Naturstyrelsen er enig og vil sammen med Energistyrelsen inddrage de relevante VVM undersøgelser ved udarbejdelsen af basisanalysen i 2018 til den næste havstrategi.

3.10 Forurenende stoffer (deskriptor 8)

Sammenfatning af hørings svar

Fredericia Kommune mener, at kommunens administration af bekendtgørelse nr. 1022 af 25. august 2011 vanskeliggøres, da den nuværende kemiske tilstand i Lillebælt ikke er omfattet af overvågningsprogrammet for miljøfremmede stoffer.

Svendborg Kommune efterlyser mere overvågning af effekterne af menneskeskabte påvirkninger fra udledninger af miljøfarlige stoffer og fra støjende fritidsaktiviteter med henblik på at give grundlag for vurdering af, om kommunens forvaltning af natur-, vand – og miljøindsatser er tilstrækkelige. Kommunen efterspørger endvidere, hvorledes indsamling af informationer om antal og mængder af overløb fra rensningsanlæg og andre typer af akutte forureningsbegivenheder skal ske.

Naturstyrelsens bemærkninger

I henhold til miljømålslovens § 22 er det Miljøministeriets ansvar at overvåge vandmiljøets tilstand. Dette sker i regi af det nationale overvågningsprogram for vandmiljø og natur - NOVANA 2011-2015. NOVANA 2011-2015 programmet skal dels sikre, at en række retlige forpligtelser som følge af EU-direktiver, national lovgivning og konventioner overholdes, dels bidrage til dokumentation af effekten og målopfyldelsen af nationale handleplaner på natur og vandmiljøområdet, tiltag på landbrugsområdet samt det landsdækkende luftkvalitetsprogram.

NOVANA 2011-2015 programmet er således tilrettelagt i overensstemmelse med vandrammedirektivets krav om overvågning af vandområder. Det er Naturstyrelsens vurdering, at overvågningsprogrammet bidrager med de nødvendige data til brug for vurdering af vand- og naturplanernes målopfyldelse og den samlede effekt af indsatser og virkemidler for de målsatte områder.

NOVANA 2011-2015 programmet bygger på et net af repræsentative overvågningsstationer, og programmet er således ikke tilrettelagt med det formål at indsamle data om forurening fra konkrete virksomheder eller konkrete projekter. Staten er ansvarlig for at dokumentere målopfyldelsen samt effekt af indsats og virkemidler, hvilket vil ske gennem rapporteringer til EU-Kommissionen.

Overvågningsprogrammet kan ikke erstatte behovet for konkret dokumentation i forbindelse med konkrete vurderinger og afgørelser. Overvågning er en statistisk repræsentativ og gentagende indsamling af data, som grundlag for at vurdere udvikling og forholdet mellem påvirkninger og effekter. Vandområdernes tilstand og naturområdernes bevaringsstatus indgår sammen med de fastsatte miljømål i grundlaget for vurderingen af behovet for at iværksætte initiativer for det pågældende område.

Tilstanden, bevaringsstatus og de fastsatte mål for områderne bidrager dermed også til grundlaget for den kommunale administration og prioritering af forvaltningsmæssige tiltag som fx udledningstilladelser, miljøgodkendelser, miljøvurderinger m.v. Overvågningsprogrammet vil øge videns grundlaget for myndighedsopgaverne, og dermed forbedre grundlaget for vurdering af konkrete afgørelser, men det vil fortsat være den kompetente myndighed, der skal dokumentere konkrete afgørelser. En mulighed for at tilvejebringe data om konkrete tilladelser, godkendelser m.v. kan være via egenkontrolvilkår for virksomheder og anlæg.

Kommunerne kan iværksætte supplerende overvågning eksempelvis for yderligere dokumentation af effekten af iværksatte tiltag. Kommunerne skal i den forbindelse sikre sig, at overvågningen sker i henhold til eksisterende tekniske anvisninger, samt at de kvalitetssikrede data bliver tilgængelige i de fælles databaser under Danmarks Miljøportal. Sådanne data vil herefter indgå i fremtidige tilstandsvurderinger bl.a. i forbindelse med udarbejdelse af kommende vandplaner.

Placeringen af operationelle overvågningsstationer i udvalgte delprogrammer af særlig kommunal interesse forventes i de kommende år at ville ske i samråd med kommunerne. Det gælder især vandløbsprogrammet.

Konkret bemærker Naturstyrelsen, at NOVANA-programmet omfatter en muslinge-station i det nordlige Lillebælt, og data herfra viser, at den nuværende kemiske tilstand er god.

3.11 Forurenende stoffer i fisk og skaldyr til konsum (deskriptor 9)

Sammenfatning af hørings svar

Der er ikke indkommet bemærkninger til dette delprogram

3.12 Marint affald (deskriptor 10)

Sammenfatning af hørings svar

KIMO Danmark mener 4 stationer på 7.000 km kyst udgør et alt for grovmasket net til at kunne følge med i udviklingen af det marine affald, der modtages på kysterne, samt at overvågningen skal suppleres med måling af mikropartikler i sand, og med visuelle observationer affald på havbunden.

DN, DOF, Levende Hav og OCEANA samt WWF Verdensnaturfonden mener, at overvågningen bør omfatte undersøgelser af mikroaffald i dyreplankton, som ifølge nyere forskning menes at være særdeles hårdt belastet af mikroplast i deres fordøjelsessystemer.

Naturstyrelsens bemærkninger

Naturstyrelsen vil undersøge muligheden for at der inden for den budgetterede ramme kan blive medtaget flere stationer, f.eks. ved øget brug af frivillig arbejdskraft.

Overvågning af affald på havbunden anbefales af EUs tekniske arbejdsgruppe vedr. marint affald udført integreret med IBTS og BITS programmerne. Der finder 4 togter sted hvert år og dette dækker over ca. 50 stationer i Nordsøen/Skagerrak samt ca. 50 stationer i Kattegat/Østersøen. Den geografiske dækning er således forholdsvis stor og dækker en stor andel af Danmarks samlede havområde. Naturstyrelsen vil i samarbejde med DTU Aqua undersøge hvordan det sikres, at der sker en sikring og standardisering af disse data, samt om der er mulighed for registrering af affald ved hovedsejlruter. Anvendelse af dykkere vurderes at være omkostningstungt og det vurderes at udbyttet ikke vil stå mål med omkostningerne. Anvendelse af fritidsdykkere er problematisk ift. sikkerhed, forsikring mm.

Metoderne til måling af mikropartikler er alle stadig under udvikling og EU's tekniske arbejdsgruppe vedr. marint affald kan ikke anbefale en metode frem for en anden. Naturstyrelsen har valgt at overvåge mikropartikler i sediment, da prøvetagningen i sediment kan koordineres med analyseprogrammet for miljøfarlige stoffer. Det vurderes ikke at målinger af mikropartikler i sand i samme grad kan kombineres med overvågning af (makro)affald på strande.

Metoderne til overvågning af mikropartikler i biota er ligeledes under udvikling og Naturstyrelsen har valgt at bidrage til denne videreudvikling af metoder ved at foretage overvågning af mikropartikler i fiskemaver. Denne prøvetagning har den fordel at den kan kombineres med overvågning af makroaffald i fiskemaver og at fiskene kan indsamles ifbm. fiskeriovervågning under IBTS og BITS programmerne.

Naturstyrelsen vil herudover undersøge muligheden for at (makro)affald i maverne på strandede og bifangede pattedyr medtages i overvågningen af affald i biota.

3.13 Undervandsstøj (deskriptor 11)

Sammenfatning af hørings svar

Energistyrelsen ønsker en forklaring på hvordan og i hvilken sammenhæng støjdosens og lydtryksniveau skal overvåges, samt i hvilken sammenhæng og hvor data samles.

DONG Energy ønsker en præcisering af, hvordan etableringen af samarbejdet med operatører og bygherre vil udfolde sig omkring indhentning af data i forbindelse med gennemførelsen af store anlægsarbejder på havet, samt ved gennemførelsen af seismiske undersøgelser.

Naturstyrelsens bemærkninger

Inden for rammerne af et EU-LIFE projekt om måling af undervandsstøj i Østersøen og Bælthavet gennemfører østersølandene målinger i 2014. Projektet har til formål at udarbejde en støjmodel for hele området. Projektet afsluttes i 2016 og kan derved danne basis for en dybere forståelse af sammenhængen mellem støjdosens og lydtryksniveau, herunder levere input til den næste havstrategis basisanalyse i 2018.

Mulighederne for at udvide undersøgelsesområdet til også at omfatte Kattegat og Nordsøen er ved at blive undersøgt. Det er væsentligt for undersøgelsens kvalitet, at kilderne til støjdosens bliver inddraget, hvorfor operatører og bygherrer for store anlægsarbejder bør kunne konsulteres med henblik på inddragelse.